

TO GENFORENINGSTEN I STABRAND

Genforeningssten og Jens Jessen mindesten, af Peder Madsen Pedersen

Tusindvis af små og store bysamfund i Danmark har en genforeningssten til minde om den store begivenhed i 1920.

Men ikke mange har to – som den lille landsby Stabrand ude ved lufthavnen har det. Sådan da. Forklaring følger...

I Stabrand boede gårdejereren og tusindkunstneren Peder Madsen Pedersen. Han var erklæret grundtvigianer, havde været på højskole som ung, var plantningsagens uforlignelige forkæmper, udgav og redigerede plantningsforeningernes blad, "Skov og Folk", og stod bag mange af de plantager, der opstod i området.

Madsen Pedersen anlagde en festplads med mindesten over sin slægt, Stabrandslægten, og over Grundtvig inde i sin skov, Horstved skov. Grundtvig-stenen udgjorde samtidig forsiden i en flot talerstol af kampesten. Han byggede lidt længere inde i samme skov et lysthus af flintesten fundet på hans egne marker. Det var omgivet af en kunstig sø med en ø, kunstfærdige grotter og sjældne træsorter. Madsen Pedersen navngav huset "Flintholm". Navnet står på facaden, omkranset af forstenede søpindsvin, fundet på gårdens marker. Andre har på grund af husets eventyragtige udseende kaldt det "Heksens hus" eller "Pandekagehuset". Det blev lidt af en turistattraktion, indtil det faldt sammen i sommeren 2019.

Peder Madsen Pedersen skrev en bog om Stabrandslægten, skrev utallige små artikler i aviserne om historiske personer, og så indbandt han i øvrigt selv sine bøger. Madsen Pedersen var optaget af sten og havde en stor samling af oldtidssager, alle fundet på hans marker, men desværre forsvundet i forbindelse med, at tyskerne beslaglagde hans gård for at bygge Tirstrup flyveplads.

Madsen Pedersen lærte sig kunsten at udhugge sten, og han lod opsætte ikke mindre end 21 mindesten i Stabrand-området. To af dem refererede til genforeningen og Sønderjyllandsspørgsmålet, som naturligt nok optog den historisk interesserede grundtvigianske gårdmand meget.

Samme år som genforeningen skete, i 1920, indhuggede Madsen Pedersen en genforeningstekst i en stor sten, fundet på marken. Øverst på stenen er et hjerte og en dekoration omkring årstallene 1864 og 1920. Selve teksten er kunstfærdigt omgivet af en "midgårdsorm", som slynger sig omkring tekstens hovedord "genforeningsminde". Selve teksten er usædvanlig ved, at den i stedet for at glæde sig over genforeningen mindes "dem, der blev tilbage", altså sydslesvigerne, der som bekendt stadigvæk må leve som dansk mindretal syd for den nye grænse: "Med sorg i sind jeg tænke må // på dem, som blev tilbage // mit folk, hvor kunne du dog så // vor elskte søster vrage".

Ingen tvivl om, at Madsen Pedersen har hørt til de ikke helt få, der havde ønsket at hele Slesvig, eller i hvert fald større dele af det tidligere hertugdømme, var blevet dansk i 1920.

Genforeningsstenen, der i dag står midt i Stabrand by.

Genforeningsstenen blev opsat i Madsen Pedersens skov vest for Stabrand. Skoven hed i folkemunde derefter kun "genforeningsskoven". Som andre områder og bygninger blev skoven beslaglagt af tyskerne i 1944, da de gik i gang med anlægget af Tirstrup flyveplads.

Genforeningsskoven hørte til de beslaglagte områder, der efter befrielsen ikke blev givet tilbage til de oprindelige ejere, fordi de kom til at indgå i den danske Tirstrup flyveplads efter krigen. Derfor blev genforeningsstenen i 1955 flyttet fra skoven til sin nuværende placering midt i Stabrand by.

Ved samme lejlighed lod Madsen Pedersen en tekst om befrielsen indhugge på stenens bagside. Den er altså i dag både en genforeningssten og en "befrielsessten".

Bagsiden af genforeningsstenen er en "befrielsessten", der mindes "fredens store dag" 4. maj 1945. Stenen blev flyttet til den nuværende placering på tiårsdagen for befrielsen, altså 4. maj 1955. I hovedteksten taler stenen selv om de femten år fra 1940 til 1955 "i lænker bunden", men efter de 15 år "jeg her min plads har fundet, men jeg savner skoven hist". Der anes en bitterhed over, at stenen ikke kunne få lov at blive stående på sit sted i skoven.

Som nævnt var Madsen Pedersen i 1920 sikkert lige så optaget af sydslesvigerne, der blev ladt tilbage syd for grænsen, som af selve genforeningen. Derfor kan det ikke undre, at Madsen Pedersen også var en af de mange danske, der efter 1920 hver sommer havde et feriebarndag fra Sydslesvig på sommerferieophold.

Det er sikkert baggrunden for, at Madsen Pedersen 18 år efter genforeningen lod hugge en ny mindesten, nu for den navnkundige redaktør for Flensborg Avis, Jens Jessen, og hans hustru Marie. At kvinden "bag" manden ikke blev glemt, er også et typisk Madsen Pedersen-træk. Og en kendsgerning er det, at hustruen som "en trofast og intelligent hjælper" støttede Jens Jessen under alle trængsler i arbejdet for danskheden.

At Jens Jessen fortjener en mindesten for sin indsats for genforeningen, kan der ikke herske tvivl om. Han var chefredaktør for Flensborg Avis fra 1882 til sin død i 1906, og han førte avisen frem til positionen som danskhedens spydspids i Slesvig. Hans stil var skarp og uforsonlig, og han måtte betale talrige bøder og tilbringe fire år i fængsel for sine synspunkter, men blev ikke desto mindre

fra 1902 til 1906 dansk repræsentant i den tyske rigsdag i Berlin. Han var den utrættelige forkæmper for den folkeafstemning, der førte til genforeningen, men som han ikke selv fik lov at opleve.

”Danskhedens ædle forkæmper” kalder Madsen Pedersen med fuld ret ægteparret Jessen på mindestenen.

Udhugningen af stenen foregik i sommeren 1938, og den blev naturligvis fulgt med stor interesse af sommerens 10-årige sydslesvigske feriedreng Karl Otto, der også fik lov til at holde redskaberne for Madsen Pedersen og dermed kunne føle sig som en del af processen.

Den nye mindesten blev naturligt nok også opsat i ”genforeningskoven”.

Dermed kom den desværre også til at opleve tyskernes beslaglæggelse i begyndelsen af 1944, og lige som genforeningsstenen kom den til at stå inden for det område, der også efter krigen blev en del af den danske Tirstrup flyveplads.

Nogen fremtrædende placering kan man ikke påstå, at Jessen-mindestenen har i dag...

Også Jessen-mindestenen måtte derfor flyttes til en ny placering – i første omgang til en foreløbig placering uden for flyvepladsens område. I næste omgang, i 1986, til den placering, hvor den står nu, meget tæt på hegnet til flyvepladsen, og skråt over for Tolstrupgaard, der nu huser bl. a. Destination Djursland.

I samme proces blev stenen restaureret, og der blev opsat en informationstavle ved den. Madsen Pedersen var død ti år tidligere og oplevede altså ikke genafsløringen.

Der var det helt usædvanlige ved afsløringen af stenen på den nye placering, at den blev foretaget af den selv samme sydslesvigske feriedreng, der havde gået Madsen Pedersen til hånde under udhugningen af stenens tekst i 1938.

Feriedrengens navn var Karl Otto Meyer.

Et navn, der måske ikke siger mange af nutidens unge noget, men for os af den ældre generation er navnet uløseligt knyttet til den sydslesvigske sag.

Karl Otto Meyer var nemlig den store forkæmper for danskheden i Sydslesvig fra 1960'erne til 1990'erne. Han var chefredaktør for Flensborg Avis fra 1963 til 1984 og således direkte arvtager efter Jens Jessen. I stort set samme periode var han desuden leder af den samlede danske presse i Sydslesvig. Han var landsformand for Sydslesvigsk Vælgerforening 1960 – 1975, og fra 1971 til 1996 var han medlem af den slesvig-holstenske landdag i Kiel for SSW, Sydslesvigsk Vælgerforening. Han skrev talrige artikler og holdt talrige taler om den sydslesvigske sag, også nord for grænsen, og blev således for mange selve indbegrebet af det danske mindretal i Sydslesvig.

Man har lov til at formode, at sommerferieopholdene hos Madsen Pedersen har været med til at forme Karl Otto Meyers personlighed og måde at gribe sin sag an. Meyer var, modsat Jessen, folkelig og moderat, en samlende og karismatisk personlighed.

Jens Jessen (1854-1906)

Karl Otto Meyer (1928-2016)

Genforeningsstenen i Stabrand er usædvanlig ved at tale mere om Sydslesvig-sagen end om selve genforeningen. Jessen-mindestenen er i sig selv bemærkelsesværdig, men selve historien om den sydslesvigske feriedreng, der var med til at udhugge den og næsten 50 år senere med til at genafsløre den, gør den ikke mindre bemærkelsesværdig.

Derfor er det også værd at notere sig de to stens meget forskellige placering: genforeningsstenen står med et fint anlæg omkring sig på byens mest centrale plads – mens den i virkeligheden lige så bemærkelsesværdige – men indrømmet: knap så flotte - mindesten over Marie og Jens Jessen frister en ydmyg tilværelse i vejgrøften op til flyvepladsens hegn, med biler susende forbi og faktisk svært at finde frem til. Parkeringsmuligheder ved stenen mangler også.

At stenen også kunne trænge til en restaurering her 34 år efter den seneste restaurering bør vel nævnes for en fuldstændigheds skyld. Alene en opmaling af teksten kunne gøre underværker. Informationstavlen trænger også til et ansigtsløft. En god sag her i genforeningsåret?

Vilfred Friborg Hansen januar 2020